

Araştırma Makalesi

Türk Halk Anlatı, İnanç ve Uygulamalarında On Yedi Sayısı

The Number Seventeen in Turkish Folk Narratives, Beliefs and Practices

Fadime TIKBAŞ APAK¹

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Adıyaman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, fapak@adiyaman.edu.tr

Öz: Evren bir sistem içinde mevcudiyetini korur ve bu sistem sayılar, bağlantılar ve tekrarlar üzerinden sağlanır. Sayıların kutsallığı yaratılışa ve devam edişe dair barındırdığı gizemlerden ileri gelir. Bu gizeme erişmek kutsala temas etmek demektir ve kişiye ayrıcalık sağlayan bir üst bilişi vaat etmektedir. Sayıların tek ya da çift olmaları gizemlerini arttırmakta ancak yaygın tutumun tek sayıların kutsallığına öne çıkardığı görülmektedir. Tek sayılar doğrudan ilahi olanla özdeşleştirilir. Bu tek sayılardan biri de çalışmamızın konusu olan on yedidir. Bir, üç, yedi, dokuz, kırk kadar yaygın bir kullanım ağına sahip olmaması on yedi sayısının önemini azaltmamaktadır. On yedi sayısı suyla ilişkilendirilmiştir. Bu ilişkilendirmeye yolculuk da eşlik etmektedir. Aynı zamanda göğün katları ve Tanrının oturmayı tercih ettiği gök katını belirtmektedir. Aynı zamanda söz konusu sayı; birliktelik ve sadakati, evlilik yaşını, savaşı, mücadeleyi, ayrılığı ve meşakkati çeşitli bağlamlarda görünür kılmaktadır. Dinî terminolojide de on yedi sayısının ayin, ibadet ve kabullerde yerinin olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: kültür, kültürel hafıza, sembol, sayı, on yedi

Abstract: The universe maintains its existence in a system, and this system is provided through numbers, connections and repetitions. The sanctity of numbers stems from the mysteries they contain about creation and continuity. Accessing this mystery means touching the sacred and promises a metacognition that gives the person a privilege. Whether the numbers are odd or even increases their mystery, but the common attitude seems to emphasize the sanctity of odd numbers. Odd numbers are directly identified with the divine. One of these odd numbers is seventeen, which is the subject of our study. The fact that it does not have as widespread a usage as one, three, seven, nine, or forty does not diminish the importance of the number seventeen. The number seventeen is associated with water. This association is accompanied by travel. It also refers to the levels of the sky and the level of heaven where God chooses to reside. At the same time, the number in question; It makes unity and loyalty, war, struggle, separation and hardship visible in various contexts. In religious terminology, it is seen that the number seventeen has a place in rituals, worship and acceptance.

Keywords: culture, cultural memory, symbol, number, seventeen

Atıf: Tikbaş Apak, F. (2024). "Türk Halk Anlatı, İnanç ve Uygulamalarında On Yedi Sayısı". *Edebî Eleştiri Dergisi*. 8(2): 468-477.

DOI: 10.31465/eeder.1526772

Geliş/Received: 01.08.2024

Kabul/Accepted: 15.10.2024

Yayımlı/Published: 22.10.2024

Giriş

İnsanoğlunun kendi ve kendisi dışındakini sorgulama serüveni, evrenin sistematik bir ağ içinde hareket ettiği sonucuna ulaşmak olmuştur. Bu sistem belli tekrarları da içermektedir ve dolayısıyla sayılara ilişkindir. Sayılara, yaratılışa dair gizemleri barındıran ilahi ve kutsal anlamlar atfedilmiştir (Önal Kılıç, 2018: 112). Bir sayıyı ve bu sayıya özgü gücü bilmek, ruhların yardımına ulaşmak, büyücülük yapmak veyahut saptanmış sayıda yineleyerek duaları daha etkili hâle getirmek için kullanılmıştır (Schimmel, 2011: 8-9). “Yazılı kültür öncesi insanoğlu yaşamı ve evreni anlamlandırmak için tabiat ve kozmik yapıda gözlemlediği sistemin ritimli devinimindeki zamanı hesapla, anlamı ise seslerle izah yoluna gitmiştir.” Bu denklemde yazı insan üretimi, sayılar ise ilahi kaynaklıdır (Önal Kılıç, 2018: 112).

Sayılar ilk olarak günlük yaşamın bir parçası olarak tarım, hayvancılık, avcılık gibi uğraşlarda sayılması gereken şeyleri ya da zaman dilimlerini belirlemek için atılan çentikle karşımıza çıkmıştır (Görücüoğlu Ünsal, 2019: 5). Ayrıca Sümerler çeşitli şekillerde kertikleri, İnkalar renkli düğmeleri, Çinliler çeşitli çizgileri olan imleri ve abaküsü, Firavun uygarlığı resimleri, Girit ve Hitit krallıkları hiyeroglifi, Fenikeliler ve Romalılar ise ilkel sayı formlarını kullanmışlardır. Son buluşlar 20.000 yıl önce sayının bilinip kullanıldığını göstermektedir (Ferah, 2012: 12-13). Bugün kullanılan sayıların anlamlarının çoğu ise Mezopotamya kaynaklıdır (Schimmel, 2011: 16). Pisagor felsefesine göre ise evrendeki her şey tek ve çift sayılar olmak üzere iki kategoriye bölünebilecek şekildedir:

“Tek sayılar sağ tarafa ait, sınırlı, eril, kalanlı, doğrulu, ışık saçan ve iyilik dolu, geometrik olarak kareyle bağlantılı; çift sayılar ise sonsuz gök küresine ait olup, sınırsız (sonsuzca bölünebilir), çok katlı, sol tarafa ait, dişil, hareketli, yalan dolu, karanlık, kötü ve geometrik terimle belirtilirse dikdörtgendir (Schimmel, 2011: 24).”

Aynı zamanda tek sayılar yükselmeyi, gökle bağlantı kurmayı, renk sembolizminde kırmızıyı simgelerken çift sayılar sakinliği, dünyevi varlıkları, ikili âlemi, ahengi, tarım uygarlığını ve renk sembolizminde yeşili simgeler (Ferah, 2012: 17). Tanrılık vasfı veya tanrıya ait olanlardaki tek olmaya yönelik göndermeler de göze çarpmaktadır (Ağyürek, 2016: 30). Tek sayılara olan bu olumlu tutum inanç ve geleneklerde sayı üzerinden kalıplaşmaların daha çok tek sayılar üzerinden oluşmasını sağlamıştır (Schimmel, 2011: 24).

Sayı sembolizminde toplama ve çarpma işlemi önemli iken çıkarma ve bölme işlemine başvurulmadığı görülmektedir. Bir sayının kendi kendine çarpımı o sayının sembol değerinin kuvvetlendiği anlamına gelir. Bu anlayışta çalışmamızın konusu olan 17 sayısının bileşenleri $2 \times 2 \times 2 + 1$ veya $4x4 + 1$ şeklindedir (Ferah, 2012: 14-16). Dolayısıyla 17 sayısının içinde 1, 2 ve 4'e ilişkin sayı sembolleştirmelerinin de etkisi görülmektedir. Bu sembolleştirmeler hem dünya anlatı, inanç ve uygulama belleğini beslemekte hem de Türk anlatı, inanç ve uygulama sistemi içinde yer bulmaktadır.

1. Dünya Anlatı, İnanç ve Uygulamalarında On Yedi Sayısı

Yaradan, Nuh'a soyları tükenmesin diye temiz sayılan hayvanlardan ve kuşlardan yedişer çift alarak gemiye binmesini, yedi gün sonra kırk gün kırk gece yağmur yağdıracağını söylemiştir (Yücel, 2011: 19). O yılın ikinci ayının on yedinci günü göklerin kapakları açılır (Eliade, 2000: 210). Yedinci ayın on yedinci günü tufan sona erer. Sular çekildiğinde gemi Ararat Dağına oturur (Schimmel, 2011: 240).

Mısır mitik anlatılarında Osiris Mısırlılara tarımı öğretir. Sonrasında bütün dünyayı gezerek uygarlığın nimetlerini onlara da taşır. Mısır'a dönüşünde kardeşi Set'in yetmiş iki kişiyle hazırladığı bir komploya kurban gider. Onu süslenmiş bir sandığa kapatır, sandığı çiviler ve eritilmiş kurşunla lehimleyerek Nil Nehri'ne atar. Sandık denize ulaşır. Bu olay Athyr ayının on yedinci gününde gerçekleşir (Frazer, 2004: 289).

Odysseia destanında da on yedi günlük bir yolculuktan bahsedilir. Anlatıda Odysseus'un gitmesi için bir sal hazırlanır, yola çıkılır ve on yedi gün boyunca yolculuk edilir ancak fırtına nedeniyle sal paramparça olur, Odysseus iki gün, iki gece yüzüp toprağa ayak basar ve çalılıkta uyuyakalır (Erhat, 2007: 221). Bir Yunan geleneği de, gemi yapmaak için ağaç kesme işleminin ayın on yedinci günü yapılmasını salık verir (Schimmel, 2011: 240).

Ararat Dağı civarındaki Urartu'nun yerel tanrısının kabul ettiği kurbanların sayısı on yedinin katları biçimindedir (Schimmel, 2011: 240).

2. Türk Anlatı, İnanç ve Uygulamalarında On Yedi Sayısı

Türk kültüründe sayılarla ilgili inanışların kökeni İslamiyet öncesi inançlar ve Şamanizme değin götürülebilir (Ünalın, 2023: 76). İslamiyetle birlikte ise bu inanışların çeşitlenip zenginleştiği söylenebilir. Üç, beş, yedi, dokuz ve kırk sayıları günlük yaşamda ve halk edebiyatı ürünlerinde yoğun bir şekilde kullanılmakta (Güvenç, 2009: 85) ve yapılan çalışmalarda konu edilmektedir. Bunlar arasında Durbilmez'in Türk Kültüründe ve Fütüvvet-nâmelerde Üç Sayısı (2005), Türk Kültüründe ve Fütüvvet-nâmelerde Beş Sayısı (2007), Türk Kültüründe ve Fütüvvet-nâmelerde Dört Sayısı (2009), Hakas Yiğitlik Destanlarından Huban Arıĝ'da Mitolojik Bir Sayı: Dokuz (2010), Altay Destanlarında Mitolojik Bir Sayı: Dokuz (2019), Gelenekli Tatar-Türk Anlatılarında Mitolojik Bir Sayı: Üç (2024), Güvenç'in Kırk Sayısının Halk Edebiyatı Ürünlerinde Kullanımı Üzerine Bir İnceleme (2009), Torebekkyzy'nin Türk Halk Kültüründe ve Edebiyatında Yedi Sayısı (2021), Ünalın'ın Türk Kültüründe On Beş Sayısı ve On Beşi Geleneği (2023) başlıklı çalışmaları zikredilebilir. Bu sayılar kadar sıklıkla görülmemekle birlikte on yedi sayısının da Türk kültür sisteminde önemli bir yerinin olduğu iddia edilebilir.

Türk kültürünün temel metinlerinden olan Orhun Yazıtları on yedi sayısını ihtiva etmektedir:

İlteriş Kağan "Babam Hakan on yedi adamla başkaldırmış. İlteriş başkaldırıyor diye haber alıp şehirdekiler dağa çıkmış, dağdakiler şehre inmiş, derlenip toplanıp yetmiş kişi olmuşlar... sonunda hepsi yedi yüz kişi olmuşlar" demektedir (Kumru, 2017: 25). 17, 70 ve 700; yediye on eklenip sonra da yediye on ile çarpmak suretiyle kökü yedi rakamından gelen sayılardır (Kumru, 2017: 26). 17,70,700 sayıları, birbirlerini tamamlayan, kutlu sayılardır ve mitolojik türeyişi yansıtır (Ögel, 2006: 162). İlteriş Kağan'ın 17 kişilik maiyeti erenler olarak adlandırılır ve sonraki Türk metinlerinde de alperenler olarak devam eder (Ögel, 1998: 503).

Köl Tigin Yazıtında Köl Tegin'in koyun yılının on yedisinde sonsuzluğa uçması, Yenisey Yazıtında ise on yedi yaşında kutlu yurdundan ayrılmak ifadelerine rastlanmaktadır (Karadavut, 2020: 67)

Türk kozmolojisinde göğün on yedi katlı olarak tasavvur edildiği görülmektedir (Gömeç, 1998: 41). Burası ışık âlemi olan sema ve aşağıdaki yedi veyahut dokuz kat da karanlıklar âlemidir. Bu iki kat arasında üzerinde insanların yaşadığı yeryüzü vardır ve burası üst ve alt dünyanın tesiri altındadır (Radloff, 1956: 5). On yedinci katta kâinatın kaderini tayin eden Tengere Kayra Kan, on altıncı katta altın bir dağ üzerinde altın bir tahtta oturan Bay Ülgen, dokuzuncu katta Kızagan Tengere, yedinci katta Mergen Tengere ve gökleri aydınlatan Güneş, altıncı katta Ay, beşinci katta Kудay Yayıçı ve üçüncü katta Yedi Kудay (Yedi Tanrı) oturur (Radloff, 1956: 218-219).

Türk mitolojisinde on yedi sayısına rastladığımız kullanımlardan biri yer-su ruhlarıyla ilgilidir. Eski Türkler kendilerini tabiatın bir parçası olarak görmekte, tabiatla birtakım gizli kuvvetlerin varlığına inanmakta, onlardan iyi veya kötü, olumlu veyahut olumsuz bir karşılık göreceklarini düşünmekteydiler. Üzerinde insanların yaşadığı ve iyilik yapan ruhlar olarak tanımlanabilecek bu unsurlara yer-su adı verilmektedir (Oymak, 2016: 95). Bu ruhlar üzerinde yaşanan yeri temsil eder ve bundan ötürü de dağ eteklerinde, nehir kaynaklarında, denizlerde hayatlarını sürdürdükleri düşünülür. Bir görüşe göre sayıları on yedidir (Çoruhlu, 2011: 36) ve insan hayatı ile ilgili pek çok işle ilgilenirler (Gezgin, 2018: 74). Talay Kan bu iyi ruhlardan biridir ve yeryüzündeki bütün

suların hâkimi, ölülerin koruyucusudur. Talay Kan'ın evi on yedi denizin birleştiği yerdedir, buraya Yayık adı da verilmektedir (Sarıtaş, 2016: 53). Şamanist Türklerin inançlarında da Kayrakan "Kaargan" (Kağır gan) adında, on yedi yolun kesiştiği bir yerde yaşayan ve Ülgenle Erlik arasında aracılık yapan bir varlıktan söz edilmektedir (Beydili, 2003: 305).

Göktürklere ait Türeyis Destanı on yedi kardeş ayrımını içermektedir: "Göktürklerin ataları Hunların kuzeyinde bulunan Sou ülkesinden çıkmışlardır. Onların kabilelerinin reisine Apang-pu denirdi. Onun on yedi tane büyük ve küçük kardeşi vardı (Ögel, 1998: 27)."

On yedi yaş bir bahadırın en olgun çağıdır (Ögel, 1998: 312). On yedi yaşındaki oğullar savaşa gitmek ister (Ögel, 2006: 96). Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz Kağan İt-Baraklara karşı yaptığı ilk savaşı kazanamaz. İkinci akını ise on yedi yıl sürer ve bu ikinci akında İt-Barakları bozguna uğratar (Ögel, 1998: 190).

Altınordu Devletinin Timur Devletiyle mücadelelerinin anlatıldığı Edigey Destanı'nda Edigey, Toktamış Hanla giriştiği mücadelelerde haberci rüyalarından da faydalanır. Gördüğü bazı rüyalar Toktamış Han'ı mağlup edeceğine işaret eder. Edigey'in gördüğü rüyayı on yedi yiğidin içinden bir yaşlı tabir eder (Çelebi, 2012: 236-237). Edigey bu on yedi kişiden "on yedi dostum" diyerek söz etmekte ve onların sadakatlerini övmektedir (İnan, 2020: 210).

Köroğlu İlk Kol'dan alınan parçalarda Köroğlu'nun babası Ahmet Baytar'dır ve at baytarı olarak çalışmaktadır. Gözüne mil vurulup, gözleri oyulur. Can acısıyla Ahmet Baytar, "Yarabbi! Nasıl ki bu Şah benim gözlerimi dünyaya hasret etti, şimdi bunun evladı yoktur. Sen buna bir evlat ver, on yedi yaşında öyle bir acıyla bundan ayır ki bunun da ağlaya ağlaya gözleri dünyaya hasret olsun." diyerek Allah'a yalvarır. Şahın oğlu Kerem dünyaya gelip on yedi yaşında âşık olup on yedi sene de kızın peşinden gezmiştir (Artun, 2008: 307).

Köroğlu hikâyesinin Maraş rivayetinde Kayseri valisi tarafından öldürülecek olan on yedi keşişin Köroğlu'na teslim olduklarından söz edilir (Boratav, 1984: 92)

Kilis'te anlatılan halk hikâyesinde Elbeyoğlu'nun Maraş'ta büyük bir kavgaya karışıp kırk kişiyi öldürdüğü, bunları alarak Maraş'a gittiği, daha sonra İstanbul'a gidip orada on yedi yıl yattığı anlatılmaktadır (Kılınç, 2021: 201)

Menikıb-ı Fil-i Hümayun adlı meddah hikâyesinde çocuğu olmayan yaşlı geçkin padişahın ve vezirin Allah'a edilen dualar sayesinde çocuk sahibi oldukları anlatılır. Ancak padişah vezirin çocuğunun akıbetini müneccimlere sorunca müneccimler çocuğun on yedi yaşına geldiğinde bir iftiraya uğrayacağını, başından türlü olaylar geçeceğini ancak sonunun hayırlı olacağını söylerler. Üç gün sonra padişahın çocuğu doğar. Onun talihinde de on yedi yaşına gelince başına bazı olaylar geleceği, bu zor durumdan vezirin oğlunun sayesinde kurtulacağı görünür (Kaya, 2021: 211-212).

Altın Ece adlı masalda ise doğan hiçbir çocuğu hayatta kalmayan bir hakanın gördüğü rüya üzerine bir çobana gitmesi; çobanın, rüyada gösterilen altın kolyeyi hakana şart sunarak vermesi ve sonrasında gelişen olaylar anlatılır. Çobanın şartı doğacak kıza Altın Ece adının konması ve kız on yedi yaşına gelince, kız istemeye gelecek oğluna vermesidir. Hakan bunu gönülden istemese de kabul eder. Kız tam on yedi yaşına geldiğinde, çobanın on yedi yaşındaki aslan yapılı oğlu on yedi sene önceki sözü hatırlatmak için padişahın huzuruna gelir (Olgun, 1989: 98-100).

Kimi mani örneklerinde on yedi, yârın görülmediği gün sayısını ifade etmektedir:

Su gelir gümbür gümbür

Eteğim dolu sümbül

Ben yârimi görmüyom

Bugün on yedi gündür (Yolcu, 2008: 185).

Yemen'e gidip dönmeyen birinin ardından söylenen ağıt da ölenin yaşının on yedi olduğu belirtilir:

Giderken bıraktığın Ali'nin yaşı on yediye vurdu
Benden daral istedi çocuğum saçına vurdu
Evlendiğin Hatça'nın saçı da bembeyaz oldu
Yârini de mi özlemedin oğul gelmedin (Gerek, 2012: 230).

On yedi yaşında ölen Yusuf için yakılan ağıt örneği ise aşağıdaki gibidir:

Taze bir fidandın kırdılar seni
Baban Mecnun oldu yandı kan gibi
Şu dünyada çok gördüler garibi
Yeşermeden soldurdular Yusuf'um
...
On yedi yaşında girdin toprağa
Necati gardaşın kalsın dünyada
Annen baban üzülmesin bir daha
Acılar içinde koydun Yusuf'um (Dinç, 2021: 379)

Bir türkü örneğinde ise on yedi, türkü yakılan kızın ben sayısına karşılık gelmektedir:

Ay bulutta bulutta
Mendilim kaldı dutta
Geleceksen gel gayrı
On yedi benli Şadiye
Daha gönlüm umutta
...
Ay buluta gidiyor
Gözüm yâri güdüyor
Geleceksen gel gayrı
On yedi benli Şadiye
Gençlik elden gidiyor
...
Evleri camiye yakın
Ak gülleri sen takın
Zengin kocaya vardın
On yedi benli Şadiye
Hani gerdanda altın
...
Aya karşı duramam
Dama kilit vuramam
Ay buluta girince
On yedi benli Şadiye
Bağlasalar duramam (Aşkın, 2019: 22-23)

Bir başka türkü örneğinde ise on yedi bey sayısını belirtmek için kullanılmıştır. Bu yönüyle yiğit/dost/mahiyetindekiler kullanımlarıyla paralellik göstermektedir:

Sana derim sana Bey Mursaloğlu
Asıl suyu dalgalanıp coştı mu
Şirin olur bahadırın güzeli
Konak konak Binboğa'ya göçtü mü

...

Yine Kadıoğlu mu Maraş Valisi
Uslandı mı dalkılıçlı delisi
Ahmet Bey'dir el beyinin ulusu
Ferman gelip İstanbul'a göçtü mü

...

Adana'ya divan harbi kurunca
On yedi bey o celsiye varınca
Devriş Paşa iskân emri verince
Kozanoğlu beyliğinden düştü mü

...

İskân emri aldı aşiret yasta
Kız gelin kalmadı hep oldu hasta
Dadaloğlu hapis derler Payas'ta
Kanat takıp sur duvarı uçtu mu (Adakçı, 2022: 212)

Yozgat'ta anlatılan demonojik anlatılardan biri Congolos'la ilgilidir. Buna göre Congolos evlere; karakışın sonu zemherinin başında (10-17 ocak arasında) uğrar. Bu yedi günlük süreye de congolos adı verilir. Congolos açık kalan yiyeceklere tükürür, hastalıklara sebep olur, kişilerinin sesini taklit ederek yakınlarını kandırıp götürebilir (Boratav, 1994: 77) Halk takviminde Kocakarı Soğukları olarak bilinen soğuklar ise Rumi mart ayının dördüncü, Miladi martın on yedinci veya on sekizinde olan soğuklardır (Özgen, 2016: 238). On yedi yörüklerde kızların evlenmesi gereken yaş olarak dile getirilmiştir (Kılıç, 2010: 79). On altı-on yedi yaşlarına gelen genç kızların annelerinin izniyle tellik giydirme veyahut bürümcük adıyla da anılan baş bağlama töreni yapılır. Tören günü genç kız yeni elbiselerini giyer, ortaya konan bir sandalyeye oturur. Kızın etrafında oynanan oyunlar ve söylenen türkülerin ardından tek nikâhlı ve mutlu bir evliliği olan bir kadın, genç kızın başına pullu bir yazma örter. Bu törenle genç kızın, bir gelin adayı olarak hazır olduğu toplumca da onaylanmış olur (Ünalın, 2022: 182). Hun mezarlarında ipek içine sarılmış on yedi saç örgüsünün bulunması (Pınar Kuzu, 2010: 77), on yedi başlı evren tasarımları (Ögel, 2006: 568) bu sayıya atfedilen arkaik değerle ilgili diğer örneklerdendir.

3. Dinî Anlatı, İnanç ve Uygulamalarda On Yedi Sayısı

On yedi; dini anlatı, ayin ve ibadetlerde de kendine yer bulmaktadır:

Hız. Peygambere Miraç Gecesi Cebrail tarafından kuşak bağlanır. Hız. Muhammed Miraç dönüşünde Hız. Ali'ye kendi eliyle kuşak bağlar. Hız. Ali de Peygamberin huzurunda Selman-i Farisi, Kanber ve Süheyb-i Rumi'ye kuşak bağlar. Selman-i Farisi de Hız. Ali'nin icazetiyle on dört kişiye kuşak bağlar ve bu on yedi kişiye on yedi kemer-beste denir (Yücel, 2011: 42). Hız. Ali'nin bu on yedi yoldaşı, günde üç kez on yedişer defa dua eder (Şimşek, 2013: 443). Hız. Ali'nin sağlığında batin sırrına vakıf olanlara kemerbest bağlamıştır. Musahip olmak kemerbest takabilmenin şartıdır. Alevi inançlarına göre musahip olmayan ve beline bend bağlanmayan bir talip ceme girememektedir. Bu dünyadaki günahlı işlerden el etek çekildiğinin de bir işaretidir (Ersal, 2011: 1092). Bayramiç ilçesindeki Tahtacı Türkmen köylerinden olan Koşuburnu

Köyünde Hıdırellez törenleri üç gün sürmektedir. Bu törenlerde ölülerin ruhu için kurban kesilir ve sofralar kurulur. Edilen yemek duasında on yedi kemerbestelere de değinilir:

Erenler hü

Yedirenler içirenler için

Bir sofraya duası için

Allah Allah diyoruz

Seyyid-i Saadet Nur-ı Muhammed

Soframıza Hak ve bereket

Üçler, beşler, yediler, on iki imamlar

On dört masum-u paklar, on yedi kemerbestler

Kırkların demine Hü mümine ya Ali (Meriç, 2019: 133-134).

Alevî-Bektaşî geleneğinde birlikte ibadet etme, kırklar semahı, dolu, lokma, adil paylaşım gibi unsurlar kırklar meclisine dayandırılmaktadır. Anlatıya göre kırklar meclisinde bulunanların on yedisi kadınlardan oluşmaktadır (Avşar, 2024: 86). Hurufîler günde on yedi rekât namaz kılarlar (Hançerlioğlu, 2000: 343). Günlük farz namazların rekât sayısı on yedi olduğundan Şiiiler de bu sayıya önem vermiştir (Yücel, 2011: 43). On yedi Türk loncasının koruyucu evliyalı olarak 17 evliya vardır (Schimmel, 2011: 241).

Sonuç

Kendisi ve etrafını anlamlandırmaya çalışan insanoğlu, bu sorgulama sürecinde evrenin bir sistem içinde hareket ettiği sonucuna varmıştır. Tekrarlardan oluşan bu sistem, yaratılışa dair gizemleri barındırmakta ve günlük uğraşlara etki edecek şekilde sayılması gereken şeyleri saymada ya da zamanı duraklara ayırmada kullanılan sayılara kutsallık vermektedir. Kutsal olan veyahut kutsallık taşıyan ilahi kaynaklıdır. Bu kutsallığa erişmek sayılara özgü gücü bilmek ve bu gücü lehe çevirmek için yapılması ve uzak durulması gerekenleri de bilmeyi içermektedir. Dolayısıyla bütüncül bir bilişe ve uygulamaya ihtiyaç duymaktadır.

Sayılar geçmişten günümüze toplumların zihnini meşgul etmiştir. Özellikle teklik ve çiftlik özelliği ilgi çekici bulunmuş, düşünürler bu farklılığı başka niteliklerle birleştirerek karşı kümeler oluşturmuşlardır. Örneğin tek sayılar ilahi, çift sayılar dünyevi olanla ilişkilendirilmiştir. Bu ayırım anlatı, inanç ve geleneklerde daha çok tek sayı üzerinden devam eden kalıplaşmanın kökenine dair de ipuçları vermektedir. Sayılarla ilgili bir diğer husus ise sayıların çarpma ya da toplama işlemleriyle sembolik hâle gelebildiği çıkarma ya da bölmenin bu sistem içinde kullanılmadığıdır. Bu bilgi, sembolizmin mutlak bir çoğalma, artış, katlanmayla ilgili olduğunu akla getirmektedir.

Çalışmamızın konusu olan on yedi; bir, üç, yedi, dokuz veyahut kırk kadar yaygın bir formülistik sayı değildir. Ancak üzerinde çalışmayı gerektirecek bazı arkaik kodlar barındırmaktadır. On yedi sayısı, arkaik metinlerde suyla birlikte görünür olmaktadır. Gerek Nuh Tufanı ile ilgili anlatılarda olay başlangıç ve bitiş zamanı olarak ayın on yedinci günlerinin öne çıkması, Osiris'in bir sandıkla Nil'e atılması ve on yedinci gün denize ulaşması, Odysseus'un bir salla on yedi gün yolculuk etmesi bu savı desteklemektedir. Türk anlatı belleğinden aynı anlam çevresine ilişkin bir veri ise Talay Kan'a dairdir. Talay Kan on yedi denizin birleştiği yerdedir. Dolayısıyla gene suya ilişkin bir ilk sembolleştirme açığı çıkmaktadır.

Türk kozmolojisi göğün katları olarak on yediyi de anlatı belleğinde muhafaza etmektedir. Burası Tanrı Kayra Han'ın ikametgâhıdır. Yer su ruhların sayısı on yedi olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla kutsal ve tanrıyla ilişkilidir.

Orhun Yazıtlarından itibaren Türk kültürünün ilk yazılı kaynaklarında da gördüğümüz bu sayı, birliktelik ve sadakati de simgeler olmuştur. İleriş Kağan'ın eren olarak adlandırılan emrindeki

on yedi kişi, Göktürk Türeyiş destanındaki on yedi kardeş, Edigey'in on yedi dostu/yiğidi bu kapsamda verilebilecek örneklerdendir.

On yedi aynı zamanda savaşı, mücadeleyi, evlilik yaşını, ayrılığı ve meşakkati simgelemekte bu simgeleme on yedi yıl süren savaşlar, on yedi yıl sevdiği kızın peşinden gitme, sevdiğini görememe, on yedi yıl hapis yatma, on yedi yaşında başa bir işin gelmesi, ölüm gibi bağlamlarda ifadesini bulmaktadır.

Takvimsel bölümlenmede de on yedi, toplumun beklediği ya da kaçındığı Congolos, Kocakarı Soğukları gibi zamanları kayıt altına almak için kullanılmıştır.

On yedinin, dinî literatürde de karşılığının olması yaygınlık sahasını göstermesi bakımından değerlidir. Çeşitlenen tüm kullanım alanlarıyla on yedi sayısı, Türk insanının kültürel hafızasının önemli unsurlarından biridir.

Kaynakça

- Adakçı, Ü. (2022). *Kayseri İli Sarız İlçesi Halk Kültürü Araştırması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Mersin.
- Ağyürek, C. (2016). *Çeşitli Dinlerde Sayı- Harf İlişkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
- Artun, E. (2008). *Anonim Türk Halk Edebiyatı Nesri*, İstanbul: Kitabevi.
- Aşkın, Ş. (2019). *Yaren Mahallesi (İvrindi-Balıkesir) Halkbilimi Ürünleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Balıkesir.
- Avşar, M. (2024). "Hamdullah Çelebi'nin Miraçlaması Merkezinde, Miraçlamaların Alevi ve Bektaşî Geleneğindeki Yeri: Tokat Örneği", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 110, s. 79-108.
- Beydili, C. (2003). *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*, Ankara: Yurt Kitap.
- Boratav, P. N. (1984). *Köroğlu Destanı*, İstanbul: Adam Yayıncılık
- Boratav, P. N. (1994). *100 Soruda Türk Folkloru*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Çelepi, M. S. (2012). *Halk Kültüründe Rüya*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Muğla.
- Çoruhlu, Y. (2011) *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, İstanbul: Kabalıcı Yayınları.
- Dinç, H. (2021). *Osmaniye/ Hasanbeyli Halk Kültürü Araştırması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Osmaniye.
- Durbilmez, B. (2005). "Türk Kültüründe ve Fütüvvet-nâmelerde Üç Sayısı", *Ahilik Araştırmaları Dergisi*, S. 1/2, s. 256.
- Durbilmez, B. (2007). "Türk Kültüründe ve Fütüvvet-nâmelerde Beş Sayısı", *II. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu- Bildiriler*, Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yayınları.
- Durbilmez, B. (2009). "Türk Kültüründe ve Fütüvvet-nâmelerde Dört Sayısı", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 52, s. 71-85.
- Durbilmez, B. (2010). "Hakas Yiğitlik Destanlarından Huban Arıç'da Mitolojik Bir Sayı: Dokuz, *Epik Türk Ənənəsində Dastan, Ortaq Türk Keçmişinden Ortaq Türk Galacayına VI Uluslararası Folklor Konferansının Materialları* (25-26 Noyabr), Bakü, s.80-85.
- Durbilmez, B. (2019). "Altay Destanlarında Mitolojik Bir Sayı: Dokuz", *Türk Dünyası Kültürü-2*, İstanbul: Ötügen Neşriyat Yayınevi, s. 64-79.
- Durbilmez, B. (2024). "Gelenekli Tatar-Türk Anlatılarında Mitolojik Bir Sayı: Üç", *Türk Dünyası Halkbilimi Kitabı*, 1. Cilt, (Hzl. H. Çetin), Ankara: Bengü Yayınları, s.51-66.
- Eliade, M. (2000). *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, İstanbul: Kabalıcı.
- Erhat, A. (2007). *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ersal, M. (2011). "Alevi İnanç Sistemindeki Ritüellik Özel Terimler: Musahiplik", *Turkish Studies-Türkoloji Araştırmaları*, S. 6(1), s. 1087-1110.

- Ferah, H. (2012). *Dinlerde ve Halk İnançlarında Sayı Sembolizmi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Isparta.
- Frazer, J. G. (2004). *Altın Dal*, Cilt 1, İstanbul: Payel Yayınevi.
- Gerek, G. H. (2012). *Adana İli Pozantı İlçesi Halk Kültürü Araştırması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Adana.
- Gezgin, D. (2018). *Su Mitosları*, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Gömeç, S. (1998). "Şamanizm ve Eski Türk Dini", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 4(4), s. 38-52.
- Görüçüoğlu Ünsal, A. (2019). *Hadis Metinlerindeki Sayılar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
- Güvenç, A. Ö. (2009). "Kırk Sayısının Halk Edebiyatı Ürünlerinde Kullanımı Üzerine Bir İnceleme", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 41, s. 85-97.
- Hançerlioğlu, O. (2000). *Dünya İnançları Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- İnan, A. (2020). *Makaleler ve İncelemeler*, C. 2. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Karadavut, A. (2020). *Eski Türkçede Sayılar: Yapısal ve Anlamsal Bir Yaklaşım*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Kaya, D. (2021). *Meddah ve Gerçekçi Halk Hikâyeleri*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Kılıç, E. (2010). *Osmaniye İli Düziçi İlçesi Halk Kültüründe Halk İnançları, Bayramlar ve Törenler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Adana.
- Kılınç, A. C. (2021). *Kilis-Musabeyli Folkloru ve Halk Edebiyatı (Derleme-İnceleme-Tasnif)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Gaziantep.
- Kumru, C. (2017). "Türk Mitolojisi Penceresinden Orhun Abidelerine Dair Değerlendirmeler", *Ulakbilge*, S. 6/ 20, s. 7-26.
- Meriç, C. (2019). *Bayramiç Folkloru*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Çanakkale.
- Olgun, Y. (1989). *Tarihî Bursa Efsaneleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Bursa.
- Oymak, İ. (2016). "Türk Mitolojisinde Su Kültü", *Türk Mitolojisine Giriş*, ed. Turan, F. A.-Ozan, M., Ankara: Gazi Kitabevi.
- Ögel, B. (1998). *Türk Mitolojisi*, C.1, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ögel, B. (2006). *Türk Mitolojisi*, C. 2. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Önal Kılıç, S. (2018). "Yedi Sayısının Kültürel Arka planı Çerçevesinde Garîbnâme Mesnevisi'nin Yedinci Bölümü Üzerine Bir İnceleme", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 86, s. 111-132.
- Özgen, M. (2016). *Tokat Zile Acısu Köyü Monografisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
- Pınar Kuzu, F. (2010). *Anamur Folkloru*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Erzurum.
- Radloff, W. (1956), *Sibirya'dan*, Cilt 2, İstanbul: Maarif Basımevi.
- Sarıtaş, S. (2016). "Türk Mitolojisinde Ak İyeler", *Türk Mitolojisine Giriş*, ed. Turan, F. A.-Ozan, M., Ankara: Gazi Kitabevi.
- Schimmel, A. (2011). *Sayıların Gizemi*, İstanbul: Kabalıcı Yayınları.
- Şimşek, A. (2013). *Manavgat Yöresi Halk İnanışları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Isparta.
- Torebekyzy, L. (2021). "Türk Halk Kültüründe ve Edebiyatında Yedi Sayısı", *Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, S. 8/1, s. 82-91.
- Ünal, Ö. (2022). "Sosyo-Kültürel Değişim Sürecinde Alanya Yörüklerinde Evlilikle İlgili Âdetler ve İnanışlar", *Anasay*, S. 22, s. 177-212.

- Ünalın, Ö. (2023). "Türk Kültüründe On Beş Sayısı ve On Beşi Geleneği", *BENĐİ Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi*, S.1, s. 61-81.
- Yolcu, F. (2008). *Adana İli Ceyhan İlçesi Halk Kültürü Araştırması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Adana.
- Yücel, Ü. (2011). *Türk Halk İnanışlarında Sayılar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.